

Tšeremissin perfekti

Tšeremissin verbitaivutuksen erikoisuuksiin kuuluu kaksi konjugaatiota, joita yleensä nimitetään *em-* ja *am-*konjugaatioiksi indikatiivin preesensin yksikön ensimmäisessä persoonassa esiintyvän päätteen mukaan. Ero on havaittavissa kautta kaikkien modusten, tempusten ja persoonamuotojen.

Wichmannin mukaan tšeremissin verbeillä on kolme modusta: indikatiivi, konjuktiivi ja imperatiivi. Indikatiiviin kuuluu kolme aikaluokkaa: imperfectum praesentis (et futuri), perfectum praesentis ja imperfectum preteriti, konjuktiivin taas kaksi: desideratiivi ja konditionaali.¹ Lisäksi kielessä on joukko nominaalirakenteihin verrattavia konstruktioita, joita tavallisesti ei lueta varsinaiseen konjugaatiosysteemiin kuuluviksi. Serebrennikov on kuitenkin liittänyt niistä useita tempusten ja modusten luettelonsa.²

Wichmann on sisällyttänyt systeemiinsä pelkkiä yksinäistempuksia indikatiivin perfektiä lukuunottamatta, joka nykykielenkin pohjalta tarkastellen selvästi osoittautuu liittomuotoiseksi. Esimerkkinä mainittakoon Birskin murteen mukainen *kajem* 'menen, käyn'- ja *tolam* 'tulen'-verbien myönteinen indikatiivin perfekti:

Yks.	1. kajenam	tolənam
	2. kajenat	tolənət
	3. kajen	tolən
Mon.	1. kajenna	tolənnə
	2. kajenda	tolənda
	3. kajenət	tolənət

¹ Wichmann: Tšcheremissische Texte, ss. 117—122.

² Serebrennikov: Marijsko-russij slovar, ss. 834—843.

Uržumin murteessa monikkomuodot kuitenkin kuuluvat seuraavasti (esimerkkiverbeinä *büdem* 'johdan' ja *pidam* 'sidon'):³

Mon. 1. büden ulna	pidən ulna
2. büden ulda	pidən ulda
3. büden ulət	pidən ulət

Kaikkialla itämurteiden alueella esiintyy vastaavanlainen kielteinen perfekti:

Yks. 1. kajen oməl	tolən oməl
2. kajen otəl	tolən otəl
3. kajen ogəl	tolən ogəl
Mon. 1. kajen onagəl	tolən onagəl
2. kajen odagəl	tolən odagəl
3. kajen ogətəl	tolən ogətəl

Sen sijaan länsitšeremissiä edustavassa Kozmodemjanskin murteessa kielteisenä perfektinä tavataan edellisestä poikkeava konstruktio (esimerkkiverbeinä *bidem* 'johdan' ja *pidäm* 'sidon'):⁴

Yks. 1. bidödelam ⁵	pittelam
2. bidödelat	pittelat
3. bidöde	pitte
Mon. 1. bidödelna	pittelna
2. bidödelda	pittelda
3. bidödelət	pittelət

Tšeremissin perfektiin siis ilmeisesti sisältyy odotuksenmukainen 'olen'-verbin preesens. Uržumin *büden ulna* -muodon perusteella Birskin *kajenna* voidaan palauttaa aikaisempaan *kajen ulna* -muotoon — jo geminaatta-n:nkin esiintyminen osoittaa, ettei voi olla kysymys yhdistymättömästä sanasta —, ja esim. *kajenam* on sen mukaisesti alkuaan kuulunut *kajen ulam*. Itämurteiden kielteinen

³ Wichmann; e.m.t., s. 118.

⁴ Wichmann; e.m.t., s. 121.

⁵ Tässä *ö* esiintyy etuvokaalisen *ə*-foneemin merkinä.

perfekti on ilman muuta tulkittava sanaliitoksi, ja Kozmodemjanskin *pittelam* on verrattavissa aikaisempaan *pitte alam* konstruktion.⁶

Pääverbiä asianomaisissa sanaliitoissa edustaa infiniittinen verbinmuoto. Wichmann mainitseekin *en, ən, n* -tunnuksisen verbaalinominin, jolla hänen mukaansa on kahdenlainen merkitys, siten että *konden* on saksannettavissa sekä 'tragend' että 'getragen habend'. Sen negatiivisena vastineena on toinen, *de, te* -loppuinen verbaalinomini: *kondəde* 'ohne zu tragen'.⁷ Edellisen nominaalimuodon tunnuksista *en* esiintyy *em*-verbeihin, *ən* *am*-verbeihin ja *n* yleensä vokaaliloppuiseen verbivartaloon liittyvänä, joten selvyuden vuoksi niistä seuraavassa on käytetty yhteisesti morfofoneemista N-merkkiä. Jälkimmäisen nominaalimuodon tunnukseksi taas on valittu morfofoneeminen TE, jonka edustamista varianteista *te* esiintyy soinnittomaan, *de* soinnilliseen äänteeseen päättyvän verbivartalon jäljessä.⁸

Kuten Wichmannin saksannoksestakin selviää, N-muotoa käytetään toisen verbinmuodon, joko finiittisen tai infiniittisen, yhteydessä ilmaisemaan tekemistä, joka on samanaikaista tai aikaisempaa toiseen tekemiseen verrattuna.

Seuraavassa esimerkissä N-muoto ilmaisee toiseen tekemiseen verrattuna samanaikaista tekemistä:⁹

oksa *muren* *t o l e š* da *šüšken* k a j a.

Raha laulaen tulee ja viheltäen menee.

Wichmann

N-muoto ilmaisee toiseen tekemiseen verrattuna aikaisempaa tekemistä:

⁶ Preesensin yksikön 3. persoonassa 'olen'-verbi ei yleensä syntaktisissa yhteyksissä esiinny; *kajen-, tolən-, bidəde-* ja *pitte*-muodot edustavat siis vain pääverbiä.

⁷ Wichmann: e.m.t., s. 123.

⁸ Kozmodemjanskin murteessa tosin *te*-variantti esiintyy konsonanttiloppuisen, *de* vokaaliloppuisen verbivartalon jäljessä.

⁹ Esimerkkien lähteinä ovat Wichmannin tekstikokoelman Uržumin murretta edustavat osat, Beken Uržumin ja Kozmodemjanskin (Beke K.) murteita edustavat kokoelmat, Paasosen kokoelma ja Ivan Jevskiltä, syntyperäiseltä Birskin murteen puhujalta, saatu aineisto. Ellei lähdettä ole mainittu, kyseessä on Jevskiltä saatu esimerkki.

nunə malen kənelət.¹⁰
 He nukuttuaan nousevat.

Beke

TE-muodolle Wichmann antaa vain yhden merkityksen, mutta on ilmeistä, että paitsi 'ohne zu tragen' *kondəde* on tulkittavissa myös 'ohne getragen zu haben', ts. esiintyessään toisen verbin yhteydessä TE-muoto ilmaisee tekemistä, joka ei tapahdu samanaikaisesti toiseen tekemiseen verrattuna tai joka ei ole tapahtunut ennen toista tekemistä.

TE-muoto ilmaisee toiseen tekemiseen verrattuna samanaikaista tekemistä:

ačažə abažə t unəkta nunəm bek čarnəde.
 Isä (ja) äiti opettavat heitä aina lakkaamatta.

Jevski

TE-muoto ilmaisee toiseen tekemiseen verrattuna varhaisempaa tekemistä:

bəšaləde-ok toleš tokəšə.
 Myymättä (mitään) tulee kotiinsa.

Beke K.

N- ja TE-muodot eroavat sekä morfologisten että syntaktisten suhteidensa puolesta muista Wichmannin luettelemista verbaalinomineista, joiden tunnuksina esiintyvät *aš-*, *mə-* ja *šə-*suffiksit, niistä yhdistyneet sekundääriset *maš* ja *šaš* ja lisäksi vielä *dəmə*.¹¹ Viimeksi mainitut muodot voivat sellaisenaan esiintyä lauseessa subjektina, attribuuttina ja predikatiivina — siis nominatiivisijaa edellyttävissä funktioissa —, ja substantiivisesti käytettyinä niillä on täydellinen nominiparadigma. Sen sijaan N- ja TE-muodot saatta-

¹⁰ Tätä voisi tietysti verrata turkin kielen gerundium copulativum-rakenteeseen, vrt. Fuchs: Übereinstimmungen in der Syntax der fgr. und türkischen Sprachen, FUF XXIV, s. 318. On kuitenkin huomattava, että vaikka asianomaiset tekemiset itse asiassa ovat perättäisiä, tšeremissin kannalta ilmaisu ei ole "rinnasteinen", vaan "alisteinen", ts. tekemiset on asetettu keskenään aikasuhteeseen.

¹¹ Wichmann: e.m.t., s. 123.

vat esiintyä vain adverbiaaleina, eikä niihin liity milloinkaan sija-päätteitä sen paremmin kuin possessiivisuffiksejakaan. Syntaktisen käyttönsä puolesta ne ovat verrattavissa adverbisiin. Edellä luetellut nominaalisuffiksit edustavat eittämättä verbivartaloon liittyviä derivaatiosuffikseja, jotka osaksi esiintyvät myös denominaalisina johdannaisina. N ja TE ovat samoin identifioitavissa niitä vastaavien nominivartaloon liittyvien suffiksien avulla.

N-suffiksi on yhdistettävissä kielessä esiintyvään *ən*, *n* -asuseen denominaaliseen suffiksiin, jonka varianteista *ən* liittyy konsonanttiloppuiseen, *n* vokaaliloppuiseen vartaloon. Verbivartaloon liittyvän N-suffiksin *en*-variantti on selitettävissä *em*-verbien alkuperäisen vartalonloppuisen vokaaliaineksen aiheuttamaksi.¹²

Denominaalinen N-suffiksi tavataan kielessä sekä derivaatio- että kaasussuffiksina. Näiden keskinäiset suhteet ovat ensi näkemältä varsin sekavat; nykykielen kannalta N-muodon voi tulkita johdannaiseksi ainoastaan sen esiintyessä lauseessa subjektina tai adjektiiviattribuuttina — molemmat esiintymät ovat harvinaisia.

Kaasussuffiksina N-morfeemi sen sijaan on erittäin tavallinen. Wichmann mainitsee kaksi N-sijamuotoa, joista toista hän nimittää genetiiviksi, toista instruktiiviksi.¹³ Kuten Wiklund huomauttaa, tähän kahtiajakoon tuskin on syytä: tšeremississä on vain yksi N-päätteinen kaasu, joka saattaa esiintyä milloin adnominaalisesti, milloin adverbaalisesti käytettynä.¹⁴ On edelleen huomattava, että monet näennäisesti ”adnominaaliset” esiintymät osoittautuvat itse asiassa adverbaalisiksi. Genetiivillä Wichmann ilmeisesti tarkoittaa lähinnä possessiivista sijamuotoa. Tšeremississä kuitenkin omistus-suhdetta ilmaisemaan käytetään pelkkää genetiiviä vain poikkeustapauksessa; normaalina ilmaisutapana on pidettävä genetiiviä ja siihen liittyvää omistettavan esineen possessiivisuffiksista muotoa: *ačamən p ǝ r t š ə j ǝ len* ’isäni pirtti paloi’, oik. ’isälleni pirttinsä paloi’, jossa *ačamən* tietysti on tulkittava *j ǝ len*-verbin eikä pörtšə-substantiivin määritteeksi. Tätä olettamusta tukee se tosiasia, että N-sijamuoto saattaa esiintyä omistettavaa ilmaisevan sanan jäljessä,

¹² Ravila: Über die Entstehung des tšeremissischen Konjugationssystems, FUF XXV, s. 24.

¹³ Wichmann: e.m.t., s. 113.

¹⁴ Wiklund: Das Lappische Verbaladverbium, Festschrift til Qvigstad, ss. 337—338.

vieläpä varsin etäällä siitä: *šuldər žə joškargə ogəl tudən* 'sen evät eivät ole punaiset'. Tšeremissin genetiivi on siis esiintymiensä valtaosalta käytöltään datiivinen, adverbaalinen, ja rinnastettavissa samoin adverbaaliseen instruktiiviseen sijamuotoon. Harvinaisena tavattava puhtaasti possessiivinen genetiivi on kenties datiivisen pohjalta kehittynyt. N-sijamuotoon, jota selvyyden vuoksi voi nimitää genetiiviksi, sisältyy useita merkitysvivahteita, mutta sitä tuskin saattaa pitää sen heterogeenisempänä kuin suomen genetiiviäkään.

N-derivatiivin ja genetiivin suhteita valaisee seuraava esimerkki:

kapkažəm nalnežə. naleš tudənəm.

(Mies) aikoo ottaa hatun. Ottaa hänen omansa (so. toisen oman).

Jevski

Tässä possessiivisesta genetiivistä on kehittynyt selvä johdannainen, mitä osoittaa siihen liittyvä akkusatiivin sijapäätte. Myös instruktiivisesta genetiivistä voi esittää vastaavanlaisen esimerkin:

me šužaremden kəktən k a j e n a.

Me sisareni kanssa kahden menemme.

Jevski

kəktənžə ulmažə usan.

He kaksi olivat viisaita.¹⁵

Beke

Jälkimmäisessä lauseessa subjektina — siis nominatiiviasuisena — esiintyvä *kəktənžə* (*kəktən* + poss.suff.) on sekä muotonsa että merkityksensä puolesta johdettavissa *kəktən*-sijamuodosta.

Edellisen valossa näyttää ilmeiseltä, että tšeremissin N-derivaatat ovat N-sijamuodon pohjalta kehittyneitä. Mainittu kehitys ei ole kielen kannalta outoa: muitakin kaasuksia, eritoten paikallissijoja, voidaan satunnaisesti käyttää johdannaisten tavoin.

Täten myöskään tšeremissin N-verbaalinomini ei edusta verbin nominijohdannaista, vaan verbivartalon genetiiviä, joka aina esiintyy käytöltään adverbaalisena ja merkitykseltään instruktiivisena.

¹⁵ Jälkimmäinen lause olisi sananmukaisemmin suomennettavissa 'he kahden olivat viisaita', mutta on huomattava, että 'kahden' esiintyy tässä nimenomaan subjektina eikä verbin määritteenä, joten mainitunlainen käännös saattaisi antaa aihetta harhakäsityksiin.

Vastaavan negatiivisen TE-muodon identifioiminen ei tuota mitään vaikeuksia: kyseessä on myös nominivartaloon liittyvä karitiivinen kaasussuffiksi, ja asianomainen sijamuoto esiintyy lauseessa aina adverbaalisesti käytettynä. Siten *mərgemte* lä k t e š 'takitta lähtee' ja *bəžaləde* lä k t e š 'myymättä lähtee' ovat syntaktisesti keskenään substituotavia ilmauksia.¹⁶

Kyseessä olevat verbinmuodot eivät varsinaisesti ole verbaalinomineja, vaan verbivartalon sijamuotoja, joita käytetään vastaavien nominikaasusten tavoin. Tšeremississä jokaisesta verbivartalosta esiintyy kaksi sijamuotoa: genetiivi ja karitiivi, joita käytetään adverbaalisesti, siis finiittisen tai infiniittisen verbinmuodon määritteinä.

Syntaktista funktiota ajatellen tšeremissin verbaaliadverbeja vastaavat suomessa II infinitiivin instruktiivi ja III infinitiivin abessiivi — morfologisesti tietysti on kysymys verbaalinominien eikä verbivartalon sijamuodoista. Suomenkin instruktiivi ja abessiivi ilmaisevat usein tapaa tai tilaa,¹⁷ ja tšeremissin verbivartalon genetiivissä ja karitiivissa modaalinen tai tilaa kuvastava merkitys on etualalla: *konden toleš* 'kantaen tulee', ts. tulee sillä tavoin, siinä tilassa että kantaa ja *kondəde toleš* 'kantamatta tulee' tulee sillä tavoin, siinä tilassa että ei kannaa. Vertailukohdiksi soveltuvat suomen myönteinen ja kielteinen modaalirakenne. Parallellismi ei kuitenkaan ole täydellinen. Wiklundia häiritsee se tosiseikka, että *konden* saattaa merkitä sekä 'kantaen' että 'kantaneena', ilmaista sekä päättymätöntä että päättynyttä tekemistä. Hänen mukaansa tšeremississä on kaksi homonymista verbivartaloon liittyvää N-suffiksia, joista toinen on rinnastettavissa suomen instruktiivin päätteeseen, toiselle hän epäröiden ehdottaa vastineeksi suomen II partiippiin *nut*-tunnuksen.¹⁸ Hän on kuitenkin katsonut asioita liiaksi muiden kielten, lähinnä suomen, näkökulmasta. Tšeremissin asianomaisessa verbinmuodossa ei esiinny minkäänlaista morfeemia, joka viittaisi päättymättömään sen paremmin kuin päättyneeseenkin tekemiseen, siinä on vain tapaa, tilaa ilmaiseva sijapäätte. Suomen

¹⁶ Esimerkkien lähteenä on Beke K. Karitiivin käyttö — sekä nomini- että verbivartalosta puheen ollen — on länsimurteissa melkoisesti tavallisempaa kuin idässä.

¹⁷ Setälä: Suomen kielen lauseoppi, ss. 78, 80, 113.

¹⁸ Wiklund: e.m.t., s. 342.

II partisiipin tunnus sen sijaan ilmaisee päättynyttä tekemistä, tilaa, johon johtanut tekeminen on jo tapahtunut.¹⁹ Vastakohtana II infinitiivin instruktiiviin sisältyy päättymättömyyden, samanaikaisuuden merkitys, kuten kyseessä olevan nominaalimuodon inessiiviinkin. Mainittu aikasuhteiden kaksinaisuus ilmenee suomen kielen temporaalirakenteissa, myönteinen modaalirakenne sen sijaan ilmaisee aina toiseen tekemiseen verrattuna samanaikaista tekemistä.

TE-muoto toisaalta on suoranaisesti verrattavissa suomen kielteiseen modaalirakenteeseen. Sanonta *tulee kantamatta* saattaa ilmaista tekemisen sekä päättymättömänä että päätyneenä, kysymys ei ole lainkaan tapahtumasta vaan tilasta. Esim. *Hän lähti sanaakaan sanomatta* 'hän lähti sellaisessa tilassa että ei ollut sanonut sanaakaan' — rakenteen ilmaisema tekeminen, tai tekemättä jättäminen, on epäilemättä aikaisempaa kuin hallitsevan verbin, mutta se selviää vain lauseen loogista sisällystä ajatellen. Sen sijaan *Hän lähti laulamatta* voi merkitä joko 'hän ei lähtiessään laulanut' tai 'hän ei lähtiessään ollut laulanut'. Tšeremissin *kondəde toleš* merkitsee siis täsmälleen samaa kuin suomen 'kantamatta tulee'. Sitä vastoin *konden toleš* ei ole yksiselitteisesti suomennettavissa, sen kun saattaa käsittää sekä 'kantaen tulee' että 'kannettuaan, so. kantaneena, tulee'. Tšeremississä verbivartalon genetiivi on aikasuhdetta ajatellen täysin neutraali, aivan samoin kuin vastaava karitiivimuoto tai suomen III infinitiivin abessiivi.

Tšeremissin indikatiivin perfekti ei myöskään ole rinnastettavissa suomen vastaavaan tempukseen. Jos suomen perfektiä voi pitää samalla kertaa sekä "nykyajan" että "menneen ajan" tempuksena,²⁰ edellinen merkitys epäilemättä sisältyy *olen*-verbin preesens-muotoihin, jälkimmäinen päättynyttä tekemistä ilmaisevaan II partisiippiin. Tšeremissin perfektiin taas ei sisälly mitään menneeseen, ts. nykyhetkeä varhaisempaan, ajankohtaan viittaavaa morfeemia. Jos suomen perfektin sanoo ilmaisevan nykyhetkenä tai tulevana ajankohtana vielä vallitsevaan tilaan johtanutta tekemistä, jatkuvuuden merkitys sisältyy apuverbiin, tilan ja tekemisen merkitys taas asianomaiseen partisiippimuotoon. Liittotempusten osana esiintyvistä

¹⁹ Setälä: e.m.t., s. 118.

²⁰ Vrt. O. Ikola: Tempusten ja modusten käyttö ensimmäisessä suomalaisessa raamatussa, I, s. 48.

partisiipista tilan merkitys kuitenkin on joutunut väistymään, niin että kielteisestä imperfektistä se on kokonaan hävinnyt. Perfektinkin partisiippiosassa toiminta on etualalla; mikäli sellaisessa esimerkissä kuin *Hän on kuollut* on nimenomaan kysymys tilasta eikä tapahtumasta, partisiippi on tulkittava adjektiiviseksi predikaatiiviksi. Siitä huolimatta asianomainen partisiippimuoto osoittaa tilaan johtaneen tapahtuman jo päättyneeksi. Tšeremissin *kolen ulat* 'he ovat kuolleet' ilmaisee samoin vielä vallitsevaa tilaa, joka on liitetävissä tiettyyn tapahtumayhteyteen, mutta tilan ja tapahtuman aikasuhte jää kieliopillisin keinoin selvittämättä.

Täten perfektimuoto *kondenam* = *konden ulam* 'kantaen olen, kantaneena t. kannettuani olen' on syntaktisesti samanlainen ilmaisu kuin *konden tolam* 'kantaen tulen, kantaneena t. kannettuani tulen', ja Kozmodemjanskin *pittelam* on käännettävissä 'sitomatta olen'. Suomen kielen kannalta katsoen N- ja TE-muodot *ulam*-verbin yhteydessä käytettyinä useimmiten edustavat siihen verrattuna aikaisempaa tekemistä. Mutta eräissä tapauksissa samanaikaisuuskin tulee kysymykseen. Paasosen kokoelmaan sisältyvissä rukouksissa on tästä useita esimerkkejä:

kas tene kudo körgö jamagatsə den esen
 Illalla (kun) kotona olevan perheen kanssa terveinä
 božən . . . ar türlögəč saklen šüksö
 menemme levolle . . . monenlaisesta pahasta varjele, lahjoista
 kübargətš saklen . . .
 silloista varjele . . .

N-muoto saattaa esiintyä myös imperfektiasuisen *ulam*-verbin yhteydessä, jolloin kyseessä ei suinkaan ole mikään "pluskvamperfekti", vaan selvästi samanaikainen tekeminen:

"kotš i tolən i lə ikkana."
 "Viime vuonna tulossa oli kerran."

Jevski

Kuten edellä olevasta selviää, morfologisesti ajatellen tšeremissin imperfekti on vain yleinen tilaa ilmaiseva nominaalirakenne, jota mikään muotoainees ei liitä menneeseen aikaan. Siitä huolimatta sitä

yleisesti pidetään tšeremissin normaalina menneen ajan tempuksena. Sen käyttö on varsin laajaa. Jo aikaisin se esiintyy sekaantuneena imperfektiin, niin että esim. vuoden 1775:n tšeremissin kieliopissa perfektin muodot esiintyvät *am*-verbin imperfektin yksikön ja monikon kolmannessa persoonassa korvaamassa vastaavia imperfektin muotoja. Imperfektin ja perfektin syntaktisia suhteita on ensimmäiseksi pyrkinyt selvittämään nimeltä mainitsematon venäläinen lähde, jota Lewy on kieliopissaan lainannut.²¹ Sen mukaan perfekti ilmaisee päättymätöntä tekemistä, imperfekti läheistä menneisyyttä. Wichmannin alussa mainitun terminologian perusteella voi olettaa imperfektin hänen käsityksensä mukaan ilmaisevan päättymätöntä menneeseen aikaan kuuluvaa tekemistä ja perfektin päättynyttä, nykyhetkeä varhaisempaa tekemistä.

Näiden viitteiden perusteella ei kuitenkaan voi laatia selviä rajoja tšeremissin menneen ajan tempusten käytölle. Vaikka imperfekti usein viittaa lähimenneisyyteen, perfektin käyttö ei suinkaan rajoitu etäiseen menneisyyteen. Molempia tempuksia käytetään ilmaisemaan sekä päättymätöntä että päättynyttä tekemistä, ja perfekti on yhtä yleinen samanaikaista kuin aikaisempaakin tapahtumista tarkoitettaessa. Niinpä *kajenam* suomen kielen käytäntöä ajatellen voi merkitä sekä 'tulin' että 'olen tullut'. Oikeimpaan on epäilemättä osunut Serebrennikov pitäessään imperfektiä "silminnäkijän" tempuksena, jota puhuja käyttää omakohtaisia kokemuksiaan kuvattaessa; perfektiä käyttäessään puhuja sen sijaan kertoo muilta kuulemiaan tapauksia.²² Tätä käsitystä tukee huomioni, jonka mukaan imperfekti esiintyy, harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta, yksinomaan suorassa esityksessä, perfekti taas sekä suorassa että epäsuorassa esityksessä. Seuraavassa taulukossa vertaillaan asianomaisten menneen ajan tempusten käyttöä viidessä tekstilähteessä — tarkasteltavana on ollut kustakin sata umpimähkään valittua sivua.

Epäsuorassa esityksessä imperfekti on niin harvinainen, että sen esiintymiä voi pitää satunnaisina. Eräissä teksteissä on esimerkkejä siitä, että kun kertoja innostuu kuvattavaansa, hän voi — vaikka harvoin — siirtyä epäsuorassa esityksessä perfektistä imperfektiin, mutta palaa perfektin käyttöön, kun kertomuksen kohokohta on ohi.

²¹ Lewy: Tscheremissische Grammatik, ss. 141—142.

²² Serebrennikov: e.m.t., s. 835.

SUORA ESITYS

Imperfekti

	Wichmann	Beke	Paasonen	Jevski	Beke K.
Yks. 1.	38	52	47	14	20
2.	—	27	10	13	9
3.	21	70	32	6	44
Mon. 1.	14	10	6	8	6
2.	—	4	1	7	4
3.	11	3	8	6	5

Perfekti

Yks. 1.	14	14	1	2	24
2.	10	11	—	—	21
3.	15	37	12	31	40
Mon. 1.	13	11	—	1	15
2.	—	1	2	—	9
3.	4	3	1	5	4

EPÄSUORA ESITYS

Imperfekti

Yks. 3.	—	2	—	—	3
Mon. 3.	—	—	2	—	—

Perfekti

Yks. 3.	57	89	260	63	405
Mon. 3.	12	26	74	21	95

Imperfektin käyttö on siten likimain määriteltävissä, imperfektin esiintymiä taas on mahdotonta mitenkään karsinoida. Suorassa esityksessä perfekti on jokseenkin yhtä tavallinen kuin imperfekti, eikä asianomaisten tempusten funktioilla ole selvää eroa. Voisi tosin luetella joukon esimerkkejä, joissa imperfekti ilmaisee päättymättömyyttä menneen ajan tekemistä, perfekti taas vielä vallitsevaan tilaan johtanutta tekemistä, mutta yhtä helppoa olisi löytää tapauksia, joissa suhteet ovat päinvastaiset. Seuraavassa ote Ivan Jevskin esittämästä ”keskustelusta”, jossa on puhe metsään eksyneistä lapsista:

”možæ nunəblak iktaž mo liəč?”

(imperf.)

"Ehkä heille on sattunut jotakin?" (oik. 'ehkä he ovat joutuneet johonkin')

"možəċ nunəblak *satasenət*?"
(perfekti)

"Ehkä he ovat eksyneet?"

Lisäksi perfekti on praesens historicumin ohella epäsuoran kerroksen normaali tempus ja syntaktisesti aivan siihen rinnastettavissa; mitkään aspektiin tai aikasuhteisiin viittaavat eroavuudet eivät tule kyseeseen. Sen sijaan praesens imperfektin tavoin tehostaa kertomuksen vilkkautta, perfekti siirtää painopisteen kuvaajasta kuvattavaan. Epäsuorassa esityksessä aikaluokat heijastavat puhujan suhdetta esitykseensä. Perfektin käyttö "ulkokohtaisena" menneen ajan tempuksena osaltaan viitanee siihen, ettei asianomainen konstruktio vielä ole varsinainen tempus, vaan vasta nominaalirakenteesta aikaluokaksi kehittymässä.

Eeva Kangasmaa-Minn: *The Perfect Tense in Cheremis*

It is customary to present two indicative past tenses for Cheremis: an imperfect (imperfectum preteriti) and a perfect (perfectum praesentis) tense. As examples may serve the Eastern Cheremis *kajəšəm* 'I went, I have gone' (imperfect) and *kajenam* 'I went, I gone' (perfect) from the verb *kajem* 'I go.' The perfect is obviously a compound, consisting of the present tense of the verb *ulam* 'I am' and of a nominal verb form. In Eastern Cheremis the nominal form in question is the verbal noun in N, expressing an action which takes place simultaneously with or previously to another action. In Western Cheremis the same noun occurs in the positive perfect tense, but in the negative perfect another nominal form is used, namely the verbal noun in TE, which indicates an action which does not take place during another action or has not taken place before another action: *pittelam* 'I did not bind, I have not bound', i.e. 'I am without binding, I am without having bound.' The verbal nouns in N and TE represent two case forms, the genitive and the caritive, of the verb stem. The perfect as a tense does not contain any morpheme designating past time or accomplished action, as is the case with the Finnish perfect: *olen tullut*, where the second participle indicates an accomplished action. Therefore Cheremis perfect should be compared to the modal constructions of Finnish, especially to the negative *olen tulematta*, to which the Western Cheremis *toldelam* forms a counterpart.